ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

KIYIM ISHLAB CHIQARISHDA ENERGIYA VA MATERIAL SARFINI KAMAYTIRISHGA QARATILGAN TEJAMKOR TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH

Valiyev Gulam Nabidjanovich,
"Yengil sanoat muhandisligi" kafedrasi professori
Farg'ona davlat texnika universiteti
e-mail: gulam.valiyev@fstu.uz
Ne'matjonova Shoxistaxon Olimjon qizi
Farg'ona davlat texnika universiteti
M 43-25 guruh magistranti
e-mail: shoxistaxonquchkarova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kiyim ishlab chiqarish jarayonlarida energiya va material sarfini kamaytirishga qaratilgan zamonaviy texnologiyalar samaradorligi tahlil etilgan. Tikuv dastgohlarining energiya iste'molini optimallashtirish, materialni aniq kesish orqali chiqindini qisqartirish va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlarining joriy etilishi asosiy yo'nalishlar sifatida ko'rib chiqiladi. Taklif etilgan texnologiyalar sanoat korxonalarida xarajatlarni kamaytirish, ishlab chiqarish unumdorligini oshirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:energiya tejamkor texnologiyalar, material tejash, avtomatlashtirish, chiqindisiz ishlab chiqarish, tikuv sanoati.

Аннотация:В статье рассмотрены современные технологии, направленные на снижение расхода энергии и материалов в производстве одежды. Анализируется оптимизация энергопотребления швейных машин, минимизация отходов за счет точного раскроя и внедрение автоматизированных систем управления. Предложенные решения способствуют снижению затрат, повышению производительности и обеспечению экологической устойчивости текстильных предприятий.

Ключевые слова:энергосберегающие технологии, экономия материалов, автоматизация, безотходное производство, швейная промышленность.

Abstract: This article analyzes modern technologies aimed at reducing energy and material consumption in garment manufacturing. Optimization of sewing machine energy use, reduction of fabric waste through precise cutting techniques, and implementation of automated control systems are examined. The proposed solutions help decrease operational costs, increase production efficiency, and support environmental sustainability in apparel industries.

Keywords:energy-saving technologies, material efficiency, automation, zero-waste production, garment industry.

Kirish: Yengil sanoatning jadal rivojlanishi, global raqobatning kuchayishi va ekologik talablarning ortib borishi kiyim ishlab chiqarish korxonalarida energiya va xomashyo sarfini minimallashtirishni dolzarb masalaga aylantirmoqda. Tabiiy resurslarning cheklanganligi, elektr energiyasi narxining muntazam o'sishi, chiqindilarni kamaytirish bo'yicha xalqaro standartlarning joriy etilishi ishlab chiqaruvchilarni yanada tejamkor texnologiyalarni qo'llashga undaydi. Kiyim ishlab chiqarish jarayonlarida materialni tejash, energiya sarfini kamaytirish, chiqindilarni kamaytirish va jarayonlarni avtomatlashtirish korxonaning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladigan asosiy omillardir. Shu bois, konstruksiyalashdan tortib yakuniy tikuvgacha bo'lgan har bir bosqichda

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

energiya samaradorlikni oshirish va materialdan oqilona foydalanish texnologik rivojlanishning eng muhim mezoni hisoblanadi [1].

Asosiy qism: Kiyim ishlab chiqarishning asosiy texnologik jarayonlari bir nechta bosqichdan iborat bo‘lib, ularga konstruksiyalash, andozalash, joylashma tuzish, matoni kesish va tikuv operatsiyalarini bajarish kiradi. Har bir bosqich o‘ziga xos energiya va material sarfini talab qiladi, shuning uchun ularni optimallashtirish texnik va tashkiliy yechimlar bilan uyg‘un holda amalga oshiriladi. Masalan, konstruksiyalash bosqichida ergonomik va iqtisodiy jihatdan samarali modellar yaratish mato sarfini kamaytiradi. Andozalash va joylashma tuzishda raqamli texnologiyalardan foydalanish matoni optimal joylashtirish imkonini beradi. Kesish jarayonida avtomatlashtirilgan yoki lazerli kesish stanoklaridan foydalanish aniqlikni oshiradi va chiqindilarni kamaytiradi. Tikuv jarayonida esa energiya tejamkor motorlar, raqamli boshqaruv tizimlari va samarali operatsion ketma-ketlik ishlab chiqarish unumdorligini oshiradi. Shu tarzda har bir texnologik bosqichni takomillashtirish umumiy energiya va material samaradorligiga bevosita ta’sir qiladi.

Energiyani tejash bo‘yicha texnologik yondashuvlar: Hozirgi tikuvchilik korxonalarida energiya iste’molini kamaytirish eng muhim maqsadlardan biri bo‘lib, bunda servo-motorlarning qo‘llanilishi muhim rol o‘ynaydi. Servo-motorlar an’anaviy debriyajli motorlarga nisbatan 35-60% gacha energiya tejalishini ta’minlaydi, chunki ular faqat tikuv jarayoni bajarilgan paytda energiya iste’mol qiladi, qolgan vaqtda esa kutish rejimida ishlaydi [2]. Bundan tashqari, korxonada quvvat sarfini real vaqt rejimida monitoring qilish tizimlarini joriy etish, energiya iste’moli yuqori bo‘lgan jihozlarni avtomatlashtirilgan boshqaruvga o‘tkazish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish energiya sarfini yanada kamaytiradi. Ventilyatsiya tizimlarida chastotali boshqaruv (VFD - variable frequency drive) qo‘llanilganda ventilyatorlar yuklamaga mos ravishda ishlaydi va 20-25% energiya tejalishi kuzatiladi [3]. Shuningdek, yoritish tizimlarida LED texnologiyalaridan foydalanish, issiqlik yo‘qotilishini oldini olish va ishlab chiqarish bo‘limlarida energiya sarfini tahlil qilish korxonada umumiy energiya samaradorligini sezilarli oshirishga xizmat qiladi.Bu esa korxona mablag‘lari sarfini kamaytiradi hamda ishlab chiqaruvchiga sezilarli foyda keltiradi.

Material tejash texnologiyalari: Material sarfini kamaytirish kiyim ishlab chiqarish samaradorligining eng asosiy ko‘rsatkichlaridan biri bo‘lib, bunda konstruktsiyani to‘g‘ri loyihalash va joylashma tuzishni optimallashtirish muhim ahamiyatga ega. Elektron marker tuzish dasturlari - Gerber, Optitex, Assyst kabi platformalar mato sarfini 8-12% gacha kamaytirishi mumkin, chunki ular andozalarni mato yuzasida eng optimal joylashtirishga yordam beradi [4]. Avtomatik va lazerli kesish komplekslari esa kesish jarayonida aniqlikni oshiradi, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytiradi va chiqindi miqdorini sezilarli darajada qisqartiradi. Bundan tashqari, 3D skanerlash texnologiyalari yordamida mijozning aniq o‘lchamlari olinadi, bu esa buyurtma asosidagi ishlab chiqarishda qayta tikish ehtimolini kamaytiradi va material isrofgarchiligini oldini oladi. Tayyorlov bosqichlarida modullarni soddalashtirish, qolgan mato bo‘laklaridan aksessuar yoki kichik buyumlar tayyorlash ham material tejash strategiyasining muhim qismi hisoblanadi.

Avtomatlashtirishning roli: Kiyim ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish korxonada samaradorlikni oshirishning eng zamonaviy yo‘nalishlaridan biridir. Avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari, aqlli sensorlar, robotlashtirilgan tikuv modullari va raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta’minlaydi, jarayonlar aniqligini oshiradi va inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni sezilarli kamaytiradi [5]. Real vaqt monitoringi orqali energiya iste’moli, jihozlarning ishlash yuklamasi va jarayon parametrlari tahlil qilinadi, bu esa umumiy samaradorlikni oshirishga yordam beradi. Avtomatlashtirish tikuv operatsiyalarining tezligini oshirib,

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

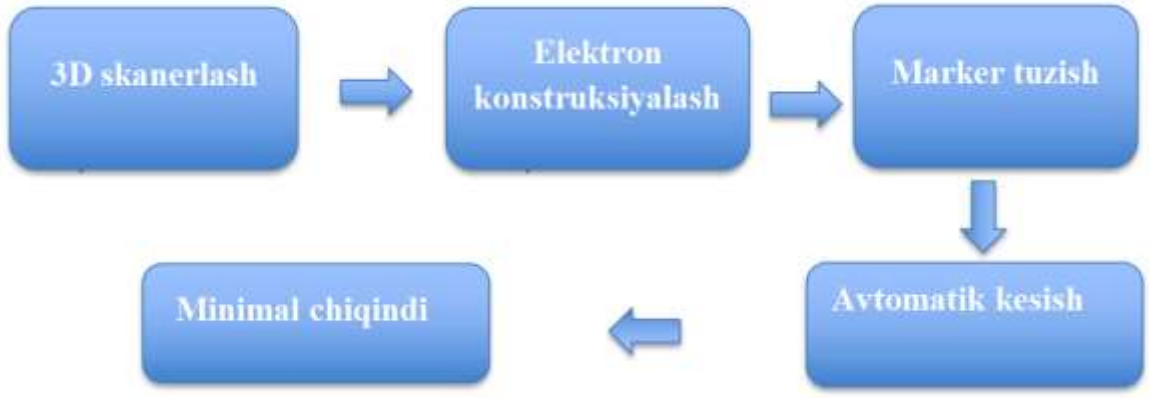
mahsulot sifatini bir xilda ushlab turadi. Raqamli boshqaruv tizimlari yordamida ishlab chiqarish jarayonlari to‘liq integratsiyalashadi, natijada material sarfi optimallashtiriladi, ortiqcha zaxiralar kamayadi va ishlab chiqarish vaqtining qisqarishi ta’minlanadi.

Chiqindisiz (Zero-Waste) texnologiyalar: Zero-waste texnologiyalari kiyim dizayni va ishlab chiqarishning barcha bosqichlarida chiqindilarni minimallashtirishga qaratilgan bo‘lib, asosiy maqsad materialdan maksimal darajada foydalanishdir. Bu yondashuvda geometrik shakllar asosida konstruktsiya yaratish, ya’ni mato qirqimlarining minimal chiqindi bilan joylashtirilishi hisobga olinadi [6]. Qayta ishlangan tolalar, ekologik xavfsiz matolar va barqaror materiallardan foydalanish atrof-muhitga bo‘lgan ta’sirni kamaytiradi. Ishlab chiqarish jarayonida qolgan mato bo‘laklari ikkilamchi mahsulotlar - sumka, aksessuar yoki yengil mahsulotlarga aylantirilishi mumkin. Zero-waste dizayn yondashuvi nafaqat chiqindini kamaytiradi, balki ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtiradi, ekologik toza brend imijini shakllantiradi va barqaror moda tamoyillariga mos keladi. Bu strategiya kelajakda atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy tejamkorlik uchun eng samarali yechimlardan biri bo‘lib qoladi.

1-jadval

Energiya tejamkor texnologiyalarning samaradorligi

Texnologiya turi	Tejalgan energiya (%)	Izoh
Servo-motorlar	35–60	Tikuv mashinalarida qo‘llanilganda
Chastotali boshqaruv	20–25	Ventilyatsiya va dvigatellar uchun
Avtomatik kesish	10–15	Jarayon tezlashadi, chiqindi kamayadi
LED yoritish	30–40	Ishlab chiqarish sexlari uchun

1-rasm. Material sarfini optimallashtirish jarayoni

Taklif va tavsiyalar: Kiyim ishlab chiqarish jarayonlarida energiya va material tejamkorligini ta’minlash uchun bir nechta strategik yo‘nalishlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Eng avvalo, tikuv korxonalarida mavjud barcha elektr yuritmalarni zamonaviy servo-motorlarga almashtirish tavsiya etiladi, chunki ushbu moslamalar an’anaviy dvigatellarga nisbatan sezilarli darajada kam energiya sarflaydi va ishlab chiqarish jarayonining barqarorligini oshiradi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-11

Shuningdek, joylashma yaratish bosqichida raqamli marker tuzish dasturlaridan foydalanish mato sarfini optimallashtirib, chiqindi miqdorini kamaytirishga xizmat qiladi. Ishlab chiqarish bo‘limlarida real vaqt rejimida ishlaydigan energiya monitoringi tizimlarini joriy etish orqali quvvat sarfi uzluksiz nazorat qilinadi va energiya tejamkorligi bo‘yicha aniq statistik ma’lumotlar shakllantiriladi. Ekologik barqarorlikni ta’minlash maqsadida qayta ishlangan tolalar va ikkilamchi xomashyolardan tayyorlangan materiallardan foydalanish tavsiya etiladi, bu esa korxonaning atrof-muhitga ta’sirini sezilarli darajada kamaytiradi. Shuningdek, chiqindisiz dizayn (Zero-Waste) tamoyillarini nafaqat ishlab chiqarish jarayonida, balki ta’lim tizimida ham keng joriy etish o‘ta muhim bo‘lib, bu kelajakdagi mutaxassislarning resurs tejamkor texnologiyalarni amaliyotga to‘liq tatbiq eta olishiga zamin yaratadi. Ushbu takliflar kiyim ishlab chiqarish korxonalarining samaradorligini oshirish, iqtisodiy xarajatlarni kamaytirish va global raqobatda ustunlikka erishishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Xulosa: Kiyim ishlab chiqarish jarayonida energiya va material tejamkor texnologiyalardan foydalanish sanoat korxonalarining samaradorligini oshirishning eng muhim yo‘nalishlaridan biridir. Elektr yuritmalarining energiya sarfini kamaytirish, avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida nazoratni kuchaytirish, matoni aniq va oqilona ishlatish, chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi. Raqamli texnologiyalar, IoT-sensorlar va avtomatik kesish komplekslari integratsiyasi kelajakda kiyim ishlab chiqarish jarayonining yanada tejamkor va barqaror bo‘lishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

[1].Abdullayev A. Yengil sanoat texnologiyalarida resurs tejash. Toshkent, 2020.

[2].Lee S. Energy-Efficient Sewing Machine Drives. Textile Engineering Journal, 2019.

[3].Yunusov M. Sanoat energetikasi asoslari. Toshkent, 2021.

[4].Gerber Technology. Marker Efficiency Guidelines, 2020.

[5].Smith J. Automation in Apparel Manufacturing. Springer, 2022.

[6].Fletcher K. Sustainable Fashion and Textiles. Routledge, 2018.

[7].Kim H. Zero-Waste Design Methods. Fashion Studies, 2021.

[8].O‘tkirxo‘jayev A. Tikuvchilikda avtomatlashtirish. 2022.

[9].ISO 50001: Energy Management Systems. International Standard, 2018. Optitex User Guide. 2020.

[10].Park Y. Smart Manufacturing in Textile Industry. Elsevier, 2021.

[11].Choi L. Fabric Waste Minimization Techniques. Journal of Apparel Science, 2020.

[12]. Валиев Г. Н. К вопросу параметров намотки мотальной паковки и теоретических зависимостей их определения // Современные технологии и оборудование текстильной промышленности (Текстиль-2012): тезисы докладов Международной научно-технической конференции (Москва, 13-14 ноября 2012 г.). Часть 1. – М.: ФГБОУ ВПО «МГТУ им. Косыгина», 2012. – 140 с., с. 53-54.

[13]. Валиев Г. Н., Хомидов В. О., Турдиев М. Способ определения технологичности нитенатяжных приборов текстильных машин // Физика волокнистых материалов: структура, свойства, наукоёмкие технологии и материалы (SMARTEX – 2018): сборник материалов XXI международного научно-практического форума (Иваново, 26-28 сентября 2018 г.). – Иваново: ИВГПУ, 2018. – Часть 1, 303 с., с. 185-188.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261, 2022-2.889, 2023-5.384, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-11

[14]. Валиев Г. Н., Хомидов В. О., Турдиев М. Исследование влияния скорости снования на форму баллона нити натурального шёлка // Международная научная конференция посвященная 110-летию со дня рождения профессора А.Г.Севостьянова: сборник научных трудов международной научной конференции посвященной 110-летию со дня рождения профессора А.Г.Севостьянова (Москва, 10 марта 2020 г.). Часть 2. – М.: РГУ им. Косыгина, 2020. – 302 с., с. 195-199.